

Uitgeschreven Lezingtekst

Congres Gezondheidsmanagement, Bedrijf in Beweging

12 maart 2009

drs Igor Moll MWO

De vrouw als broodje aap

of hoe mannen en vrouwen verschillen in het Darwinjaar

Ik ben een kind van een enorme revolutie; de feministische revolutie. Toen ik als klein jongetje naar school ging liepen meisjes nog met jurkjes en waren moeders huisvrouw. Toen ik er vanaf kwam liepen vrouwen in broeken en was mijn moeder aan het werk. Eén van de belangrijkste dingen die ik, en met mij neem ik aan mijn generatie, heb meegekregen is dat 'mannen en vrouwen gelijk zijn'. Vaak had een dergelijke uitspraak betrekking op 'gelijke rechten' tussen man en vrouw, echter, naarmate de revolutie haar hoogtepunt naderde (met als gevolg daarvan dat mensen fanatieker en ideologischer worden) ging gelijke kansen over in werkelijke (biologische) gelijkheid. Mannen en vrouwen **zijn** hetzelfde en de verschillen die wij pretendeerden aan te houden zijn slechts door een mannelijke overheersende cultuur opgelegd!

Ik kan me nog goed de ontdekking van Dick Swaab (1988), hersenonderzoeker aan de UvA, herinneren, die, zij het minieme maar wel belangrijke, verschillen ontdekte in de bouw van de hersenen tussen mannen en vrouwen. Swaab werd naar aanleiding van zijn bevindingen, en ik citeer hier een frase van Wikipedia, "vaak verketterd door mensen die het niet met zijn bevindingen eens waren, vaak ook door mensen zonder enige kennis van zijn vakgebied". De (biologische) ongelijkheid van mannen en vrouwen was in die tijd een onbespreekbaar iets. Toch bleven wij mannen en jullie vrouwen met een onuitwisbare overtuiging in het hoofd zitten dat wij anders zijn; dat wij mannen van Mars komen en jullie vrouwen van Venus. Naarmate de revolutie haar doel meer en meer bereikt had en de rust terugkeerde, kwam er ook langzaamaan meer ruimte om de verschillen die wij intuïtief aanwezig voelen tussen de sexen te onderbouwen.

Vanaf de jaren '90 zijn er tal van publicaties geweest die hier op ingingen. De meest populaire is wel het zonet door mij geciteerde boek van John Gray¹. Maar hoe verschillend zijn mannen en vrouwen werkelijk? Of, als ik het als man vanuit mijn eigen standpunt formuleer: hoe verschillend zijn vrouwen van mannen? Er bestaan vele verhalen over de mate waarin vrouwen afwijken van mannen (en mannen daarmee van vrouwen). Het zijn vaak intuïtief vastgestelde verschillen. Vaak meer 'verhalen', die soms door wetenschappers, soms door ons allemaal, opgesteld worden en een mooi, aannemelijk, beeld vormen van de werkelijkheid die wij ervaren en daarom geloven we erin. Ik neem jullie mee langs een aantal voorbeelden van die algemene beelden. Wat het interessant maakt om dat nú te doen is dat wij eigenlijk pas sinds een paar jaar de technische mogelijkheden hebben om veel beter dan onze voorgaande generatie onderzoek te doen naar die verschillen. Met die vernieuwde methoden en met de verbeterde inzichten uit tal van andere ontdekkingen, kunnen we momenteel die beelden beter toetsen. En wat blijkt dan? – Veel van die beelden blijken volkomen onterecht te bestaan, of verdienen op zijn minst een zeer sterke nuancering.

Het eerste verhaal waar ik jullie in wil meenemen is gelijk het verhaal dat jarenlang als dé verklaring werd gegeven voor bijna alle bestaande verschillen tussen de sexen en zo sterk was dat het onderdeel is geworden van ons collectieve geheugen. We gaan 30.000 jaar terug in de tijd. We zien een licht heuvelig terrein voor ons, met plukken bos en vooral veel grassen en wat laag struikgewas. Tussen de struiken lopen groepjes vrouwen, die bessen en ander plantaardig voedsel verzamelen. Op afstand zien we een kampement, van enkele kleine hutten en tenten en verder op de vlakte zien we een groep mammoeten lopen. De mammoeten zetten het plots op een lopen, ergens van opgeschrikt en als we onze blik bijstellen, dan zien we dat ze achtervolgd worden door, wat zijn dat? Dat zijn stoere mannelijke oerkrijgers! Zij achtervolgen de mammoeten, drijven ze in een kloof en slachten ze onherroepelijk af! Weer is er een mooi einde gekomen aan een mooie dag...

Het beeld dat hier wordt geschetst is er een waarbij vrouwen verzamelden en verzorgden. De vrouw ontleende haar eigenwaarde aan de mannelijke

waardering voor haar huishoudelijke en verzorgende capaciteiten. De man echter trok dagelijks door een vijandige en gevaarlijke omgeving om zijn leven te riskeren als een jager die voedsel moest terugbrengen naar zijn vrouw en kinderen.

Tot op de dag van vandaag zijn deze verschillen merkbaar, zo wordt in de populaire evolutiepsychologie betoogd. Vrouwen zijn zorgzaam en niet erg op competitie gericht. En ze kunnen niet kaartlezen en kiezen vaker voor zorgtaken, omdat ze in het stenen tijdperk thuis met de koters zaten te wachten tot vader met een stuk mammoet thuiskwam. Vrouwen zijn socialer, omdat hun verzamelwerk in groepen uitnodigde tot meer gesprekken met elkaar. Al keuvelend gingen zij voort en verzamelden onderweg enige bessen. Dat soort werk... Ook zouden vrouwen beter zijn in het doen van meer taken tegelijk: multitasking. Zij verzamelden immers bessen en tegelijkertijd zoogden zij hun kinderen en kletsten met andere vrouwen. De natuurlijke band met hun kinderen is ook sterker dan mannen dat hebben. Die laatste zijn er natuurlijk alleen maar op uit om hun zaad bij zoveel mogelijk vrouwen te krijgen en het resultaat daarvan interesseert ze niet. Vrouwen hebben dan ook belang bij één sterke en gezonde partner, die hun de garantie geeft voor hun nageslacht te zorgen. Als voormalige jagers zijn mannen fysiek sterker, competitief, onverbeterlijk geneigd tot agressie en vreemdgaan. En ze kunnen goed fileparkeren, omdat ze 'vroeger' de afstand tot hun prooi moesten inschatten. Ze praten minder, want dat kun je niet doen tijdens de jacht. Ze zijn wel goed in planning en in het uitvoeren van complexe taken. Zo'n jacht organiseren is namelijk een hele erge complexe taak! Vergis je niet! Je moet vooruitkijken en het terrein kunnen overzien. Ruimtelijk inzicht en daarmee kaartlezen (we zijn er weer!) is dan ook iets waarin mannen beter zijn dan vrouwen.

Dit beeld is een beeld dat voor jaren en nog steeds de verklaring heeft gegeven waarom vrouwen en mannen verschillen. Wat denkt u ervan? – Het is onzin! – Het is een verhaaltje, gemaakt door grotendeels mannelijke archeologen, die gepreoccupeerd waren met de mannelijke positie in de samenleving. Echt bewijs is er nooit gevonden voor deze visie. Sterker nog; nieuwe archeologische vondsten en betere analyses van bestaand materiaal geven een heel andere

lezing.² Let wel; we kunnen nooit met zekerheid zeggen wat er 30.000 jaar geleden of langer echt gebeurde en hoe het zat. Feit is wel, dat we met een grotere mate van zekerheid dan 'het oude verhaal' nu kunnen stellen dat vrouwen in de steentijd een zeer actieve en belangrijke rol hadden in de samenleving. Net als bij nog bestaande primitieve stammen (Aboriginals, pygmeëën in Afrika, Bosjesmannen), is de voedselinbreng van vrouwen het grootste. Mannen jagen helemaal niet zoveel als we dachten en zeker niet regelmatig op groot wild. De oermens was wellicht veel meer een aaseter dan een actieve jager en als er al gejaagd werd, grotendeels op klein wild, dan deden ook vrouwen daar waarschijnlijk gewoon aan mee. Vrouwen produceerden daarnaast het grootste deel van de dagelijkse gebruiksvoorwerpen. Kortom; de steentijd samenleving was veel gelijkwaardiger dan we wellicht denken. Laten we als gevolg van dit beeld eens enkele andere verhalen over hoe vrouwen van mannen verschillen oppakken en kijken wat de huidige mening van 'de wetenschap' daarover is. Ik doe dit aan de hand van een paar stellingen, die, hoop ik, tot de verbeelding spreken en die in ieder geval ons een ander beeld van de andere sexe zullen geven.

1. Vrouwen Multitasken beter dan mannen:

Nee! – Recent onderzoek toont aan dat dit niet zo is.³ Dat wil zeggen; vrouwen en mannen zijn beide even slecht in het multitasken. Als mens kunnen wij überhaupt niet goed meerdere dingen gelijk doen. De bouw van onze hersenen beperkt ons daarin. Meer genuanceerd zien we dat in productie (bijvoorbeeld het aantal woorden dat iemand typt) mannen en vrouwen ongeveer gelijk scoren. Als we kijken naar de nauwkeurigheid (het aantal foute woorden in de getypte tekst) vrouwen hier wel beter scoren dan mannen. Vrouwen maken dus minder fouten in de (multiple) taken die zij uitvoeren. Echter, om dan te zeggen dat zij beter kunnen Multitasken, dat kun je niet onderbouwen...

2. Vrouwen hebben minder ruimtelijk inzicht:

Nee! – De manier waarop vrouwen zich oriënteren in een omgeving is anders dan mannen dat doen. Vrouwen doen dit op basis van objecten en

locaties en mannen met behulp van windrichtingen en routes.⁴ Daar komt bij (zeer recent!) dat vrouwen met name gevoelig zijn voor de bekendheid die zij met een omgeving hebben.⁵ In een bekende omgeving, waarvan de vrouw objecten en locaties heeft opgeslagen vindt zij net zo snel de weg als mannen en heeft in die zin net zoveel ruimtelijk inzicht.

3. Vrouwen praten meer dan mannen:

Nee! – Ook hier is zeer recent onderzoek naar gedaan en wat bleek: vrouwen gebruiken gemiddeld 16.215 woorden per dag en mannen 15.699.⁶ Statistisch gezien geen enkel verschil. Mannen lullen er dus net zoveel op los als vrouwen. Sterker nog; in ook in krachtig taalgebruik, schelden, doen vrouwen niet voor mannen onder. Meer ga ik hier niet over zeggen...

4. Vrouwen zijn minder sexueel dan mannen / gaan minder vreemd:

Wellicht is dit het hoogtepunt van mijn lezing? – Wat blijkt? – Ook dit is onzin. Ik neem aan dat ik jullie niet meer als een seksuoloog hoeft te gaan uit leggen dat vrouwen ook gevoelens hebben.⁷ Dat de mate van sexuele opwinding bij vrouwen anders verloopt dan bij mannen, dat is zeker zo.⁸ Bij vrouwen blijkt de koppeling tussen lichamelijke en opwinding veel minder strikt dan bij mannen. Vrouwen kunnen opgewonden zijn, zonder lichamelijke kenmerken en andersom lichamelijke kenmerken van opwinding hebben, zonder dat ze 'zin' hebben. Bij mannen is die relatie veel eenduidiger en zonder lichamelijke opwinding gebeurt er niets. Lust is daarom voor een goed putje sex bij vrouwen veel minder van belang dan bij mannen. Toch zegt dit niets over de mate van promiscuïteit van vrouwen. Vrouwen zijn tegenwoordig veel meer sexueel actief dan vroeger en wellicht zelfs actiever dan mannen. Recent onderzoek geeft een duidelijk beeld dat 2% meer vrouwen dan mannen vreemdgaan.⁹ Er is wel een nuance; in de leeftijdsgroep boven de 40 zien we dat mannen nog steeds leidend zijn. In de leeftijdsgroep daaronder, oplopend naarmate de leeftijd afneemt, nemen vrouwen de 'lead'. Ook hier blijkt sprake van een cultureel opgelegd aspect, dat vrouwen minder sexueel mogen zijn dan

mannen.

Om dit onderwerp af te sluiten met een veelzeggende grap: Toen God zijn laatste geschenken aan de mens kwam geven zei hij: "Ik heb nog twee dingen te verdelen. Wie van jullie wil staand kunnen plassen?" Adam sprong gelijk op en riep volmondig 'JA!' en dus gaf God hem de penis. Vervolgens zei God tegen Eva: "Dan krijg jij het meervoudig orgasme".

5. Vrouwen zijn zorgzamer dan mannen:

Zijn ze dat? – Nee! – Niet per definitie. Als we kijken naar hoe bijvoorbeeld vaders met hun kinderen omgaan, zien we uit divers onderzoek, dat de vaders hier even competent, zorgzaam en emphatisch zijn als vrouwen.¹⁰ Met name hersenonderzoek van de laatste jaren geeft interessante aanwijzingen voor wat er in het hoofd en de hormoonhuishouding gebeurt als mannen papa worden. Door een complexe verandering in de hormoonniveaus zien we dat er diverse lichamelijke mechanismen geactiveerd worden, die er voor zorgen dat vaders van hun kind gaan houden en hiervoor willen zorgen. Ook recent onderzoek naar de effecten van scheidingen laat een verandering zien. Over de laatste decennia heen zijn vaders sterker betrokken geraakt bij de opvoeding van hun kinderen en zorgtaken daarvoor. Als gevolg van scheiding houden meer vaders een goede band met hun kroost, dan vroeger het geval was. Ook hier is de invloed van culturele aspecten te zien. Mannen die 'zorgzaam' zijn zouden maar watjes zijn. Dat imago verandert langzaam en de praktijk is dat mannen even gevoelige types zijn als vrouwen.

6. Vrouwen zijn betere leiders dan mannen:

In de voortschrijdende economie, waarin vrouwen steeds meer posities innemen en waarin tegelijkertijd het glazen plafond hen ervan weerhoudt echt op te stijgen is dit een interessante stelling. Er bestaat de 'common' consensus dat vrouwen, doordat ze zorgzamer en emphatischer zouden zijn, beter in staat zijn om op een menselijker manier, coachend' leiderschap te vertonen en daarmee dus effectiever zouden zijn dan

mannen. Wat we daarnaast vaak zien is dat vrouwen in leiderschapsposities toch kiezen voor een 'mannelijke', dat wil zeggen autoritaire en directieve wijze van leidinggeven.

Zeer recent onderzoek van Hermine Ibarra (INSEAD, 2009¹¹) laat zien dat vrouwen op alle leiderschapsdimensies die algemeen gedragen worden beter scoren dan mannen, op één na. En daar zit hem nu net de crux. Die ene dimensie is visie en visie wordt door alle mensen die zeggen er verstand van te hebben benoemd als het onderscheidende element in (charismatisch) leiderschap. Het onderscheid, zoals Ibarra zegt, 'de manager van de leider'. Vrouwen zijn dus bijna betere leiders en schieten stevig tekort op visie ontwikkeling en overdracht.

Aanvullend hieraan is het leuk om te noemen dat ander zeer recent onderzoek laat zien dat mannen onderling veel toleranter zijn dan vrouwen.¹² Vrouwen hebben vaker conflicten met andere vrouwen en zijn sneller ontevreden over hun relatie met andere vrouwen. Mannen zijn dit bijna nooit en zelfs als er ene conflict speelt is nog steeds een ruime meerderheid tevreden over de relatie met de andere man.

Vanuit het licht van leiderschap is dit interessant, aangezien mannen onderling vaak als competitief en daardoor niet tolerant worden gezien. Vrouwen zouden van nature (denk aan 30.000 jaar geleden) het vermogen hebben ontwikkeld om in een groep socialer met elkaar te zijn. Dat blijkt dus helemaal niet zo te zijn. Vrouwen in leiderschapssituaties lopen mogelijk meer risico ineffectief te zijn aangezien ze minder indruk maken op alle sexen door hun gebrek aan visie en sneller conflicten aangaan met hun sexegenoten.

Waar brengt ons al deze wetenschap? Zijn het gewoon leuke weetjes of kunnen we er ook iets mee? – De lessen die ik hier uit trek zijn op persoonlijk niveau. Een algemene, rotsvaste, conclusie kan er niet gemaakt worden.

Wat interessant is voor mij is dat mannen en vrouwen helemaal niet zo verschillend zijn als we denken. Veel van de veronderstelde verschillen berusten toch meer op een culturele component, ofwel, wat wij als maatschappij met

elkaar (onbewust) hebben afgesproken hoe vrouwen en mannen zouden moeten zijn. Die elementen bestaan nog steeds en het is goed om ons daarvan bewust te zijn. Ondanks ruim 30 jaar feminisme zien we dat 'ongegegrond sexismen' nog steeds bestaat en dat 'mannen stoere kerels moeten zijn' en vrouwen 'zorgzame moeders'. De praktijk is veel meer gemixt en niet zo zwart wit. Michael Kimman, (socioloog aan de New York State University en woordvoerder van de National Organization for Men Against Sexism) zij daar het volgende over: 'Twee vrouwen, een blanke en een zwarte, zijn met elkaar in gesprek. De blanke vrouw claimt dat alle vrouwen hetzelfde gevoel hebben bij vrouwenonderdrukking en daardoor een gevoel van saamhorigheid met elkaar hebben. De zwarte vrouw vroeg daarop aan de blanke: "wat zie jij als je 's morgens in de spiegel kijkt?". De blanke vrouw antwoordde: "Een vrouw. Ik zie een vrouw." "Dat nu", zei de zwarte vrouw, "is het issue. Als ik in de spiegel kijk zie ik een zwarte vrouw! Voor mij is ras zichtbaar en voor jou niet. En dat is precies hoe 'privileges' werken: ze zijn onzichtbaar voor hen die ze bezitten.'" Kimman wilde hier mee zeggen dat de manier waarop we maatschappelijke problemen ervaren onherroepelijk verbonden is met het culturele erfgoed dat we per persoon meenemen en dat voor sommige groepen dit wel en voor anderen geheel niet bestaat.

Aan de andere kant zijn mannen en vrouwen echt verschillend. Deze verschillen zetelen in de manier waarop onze hersenen verschillend gebouwd zijn en anders omgaan met de manier waarop wij informatie uit de buitenwereld verwerken.¹³ Deze verschillen zijn hard en aantoonbaar en berusten niet op culturele vooroordelen. Er bestaan echt verschillende bouwplannen voor de hersenen van mannen en vrouwen. We hebben daarvan al enkele voorbeelden gezien. Wat hiervan echter de harde gevolgen van zijn op feitelijk gedrag is nog niet altijd duidelijk. Vaak ook zijn de verschillen zo miniem dat er in de praktijk weinig mee te doen valt. Wat wellicht grotere consequenties heeft is de wijze waarop vrouwen en mannen verschillend leren en onthouden. Mannelijke hersenen ontwikkelen zich het beste onder lichte stress. Bij vrouwen treedt een destructief proces op bij (lichte) stress en worden hersenverbindingen vernietigd. Het is al langer bekend dat de gevoeligheid voor stress bij vrouwen hoger is dan bij

mannen. Vrouwen doen vaker een beroep op geestelijke gezondheidszorg dan mannen. En ook depressie en zelfmoord komen bij vrouwen respectievelijk 2 keer en 3 keer vaker voor dan bij mannen. Veelzeggend in dit verband is onderzoek van de Radboud Universiteit in Nijmegen dat zeer recent aantoonde dat depressie bij vrouwen een totaal andere uitingsvorm heeft dan bij mannen.¹⁴ Zo anders zelfs dat men bijna wenst te spreken van een compleet andere ziekte. Vrouwenhersenen maken onder depressie compleet andere stoffen aan dan mannenhersenen en verdienen daardoor een andere behandeling.

Los van alle als waar veronderstelde culturele vooroordelen over mannen en vrouwen, blijkt dus op primair niveau het verschil tussen de sexen vooral te bestaan in hoe ons brein informatie verwerkt, leert en ontwikkelt. Vrouwen zijn daarbij objectief gevoeliger voor verstoring en spanning met als ultiem einde een mentale aandoening. Maar wellicht dat ook hier culturele aspecten een rol spelen; Een werkplaats waarin voornamelijk mannelijke manieren van informatieverwerking, visieontwikkeling en leren dominant zijn, daarin voelen vrouwen zich wellicht minder thuis en zijn ze sneller gespannen.

De werkplaats van de toekomst zou ruimte kunnen geven aan andere vormen hierin. Zou ruimte kunnen geven aan de meer 'vrouwelijke wijze van leren en ontwikkelen'. Belangrijk om daarbij te beseffen is dat onze hersenen uiteindelijk een eigen oplossing vinden voor hetzelfde probleem. Dat vrouwen en mannen andere wegen bewandelen voor het vinden van oplossingen is niet zo interessant. Interessant is dat ze er uiteindelijk allebei wel komen. Dit accepteren en daar ruimte aan bieden, dat is volgens mij de ware definitie van diversiteit.

¹ **Gray, J.:** *Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus*, Het spectrum 1999

² **Adovasio, J.M., Soffer, O. & Page, J.:** *De Onzichtbare vrouw – De rol van mannen en vrouwen in de prehistorie*, Artemis 2008

Owen, L.: *Distorting the Past, gender and division of labour in the European upper paleolithic*, Kerns Verlag, 2005

³ **Criss, B.R.:** *Gender differences in Multitasking*, Missouri Western State University, 2006

⁴ **Mieras, M.:** *Ben ik dat?*, Nieuw Amsterdam 2007

⁵ **Goede, M. de:** *Gender differences in spatial cognition*, Promotieonderzoek Universiteit Utrecht 2009

⁶ **Mehl, M.R., Vazire, S., Ramírez-Esparza, M., Slatcher, R.B. & Pennebaker, J.W.:** *Are Women Really More Talkative Than Men?*, Science 6 July 2007, Vol. 317. no. 5834, p. 82

⁷ **Foley, S., Kope, S.A. & Sugrue, D.P.:** *Sex Matters for Women*, The Guilford Press 2002

⁸ **Legato, M.:** *Waarom mannen niets onthouden en vrouwen niets vergeten*, Het Spectrum 2006

⁹ **Noort, H.:** Onderzoek onder 1700 Nederlandse mannen en vrouwen door onderzoeksbureau Motivaction, 2005

¹⁰ **Sman, J. van der:** *Ware Liefde*, Balans 2009

¹¹ **Ibarra, H. & Obodaru, O.:** *Women and the Vision Thing*, Harvard Business Review, January 2009

¹² **Benenson, J.F., Markovits, H, Fitzgerald, C., Geoffroy, D., Flemming, J., Kahlenberg, S.M. & Wrangham, R.W.:** *Males' greater tolerance of same-sex peers*, Psychological science : a journal of the American Psychological Society / APS 2009; 20(2): 184-90.

¹³ **Mieras, M.:** *Ben ik dat?*, Nieuw Amsterdam 2007

¹⁴ **Roubos, E. e.a.:** Onderzoek F.C. Donderscentrum / Radboud Universiteit Nijmegen 2008